

Dr. iur. cand. Egons Rusanovs
ZAB «Rusanovs & Partneri» vadītājs

Komentārs par Satversmes tiesas sprieduma aktualitāti

Ievērojot šobrīd globālo draudu – COVID'19 pandēmiju¹, kuras rezultātā 2020. gada 12. martā Ministru kabinets izdeva rīkojuma Nr. 103 «Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu»², un tās ietekmi šobrīd, tiek ieviestas daudzas korekcijas cilvēku privātajā un profesionālajā darbībā. Līdz ar to 2020. gada 26. marta Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2019-15-01 «Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam»³ tāpat kā daudzi citi jautājumi, piemēram, pavisam nesen izskanējuši diskusija par spriedumu tā sauktajā Zolitūdes krimināllietā,⁴ gluži vienkārši jau zaudējis savu aktualitāti.

Tikai sākotnēji varētu šķist pārsteidzoši, ka, Satversmes tiesā izskatot šo lietu, viedoklis nav vaicāts nevienam advokatūras pārstāvim. Tādēļ it īpaši cienījami, ka vienīgais no viedokļu sniedzējiem, kurš tik tiešām praksē ir pārsūdzējis spriedumus, bija Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas virsprokurora p. i. Māris Leja, kurš objektīvi atzina, ka atsevišķos izņēmuma gadījumos, sarežģītās un apjomīgās krimināllietās, ja nav iespējams lūgt nokavētā procesuālā termiņa atjaunošanu, tas var liegt iespēju sastādīt kvalitatīvu kasācijas sūdzību.⁵

Praksē diemžēl šādas sūdzības nav rakstījis nedz Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes vadošais pētnieks, asociētā profesora p. i. Jānis Baumanis, nedz arī Tieslietu ministrijas darba grupas Kriminālprocesa likuma projekta izstrādei vadītājs Gunārs Kūtris. Jāņem vērā, ka Gunārs Kūtris ir uzskatāms par šobrīd spēkā esošā Kriminālprocesa likuma «tēvu», līdz ar to viņa paustais viedoklis raksta

¹ World Health Organization. Media briefing on COVID'19. Pieejams: <https://www.pscp.tv/w/1dJxXQkqApVKZ> [aplūkots 2020. gada 7. martā].

² Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojums Nr. 103. «Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu». Latvijas Vēstnesis, 2020. gada 12. marts, Nr. 2020/51A.1.

³ «Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam»: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2020. gada 27. marts, Nr. 62.

⁴ Piņģens K. Saīsinātais spriedums Zolitūdes krimināllietā. Jurista Vārds, 2020. gada 25. februāris, 6.–7. lpp.

⁵ «Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam»: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2020. gada 27. marts, Nr. 62, 8.–9. lpp.

autoru nemaz nepārsteidza, kaut gan pēdējā laikā arī Kūtra kungs pat publiski ir paudis bažas par bīstamām tendencēm Latvijas kriminālprocesa evolūcijā.⁶

Vēl mazāk raksta autoru pārsteidza Saeimas un Tieslietu ministrijas argumentācija, kuros uzsvērti nereti vienīgi kā tukšformulas kalpojošie tiesisko attiecību noregulējuma noteiktības, tiesiskās stabilitātes, efektīvas krimināllietas izskatīšanas un kriminālprocesuālo mērķu sasniegšanas principi, kuru satura piepildījums nu jau tradicionāli atvēlēts ne gluži visiem kriminālprocesa dalībniekiem.⁷

Savukārt Satversmes tiesa, izskatot konstitucionālo sūdzību, apstrīdētās normas vērtējusi kā vienotu tiesisko regulējumu. Atzīstot apstrīdētās Kriminālprocesa likuma⁸ normas par atbilstošām Latvijas Republikas Satversmes⁹ 92. pantam, Satversmes tiesa konstatējusi, ka tās nodrošina personai pietiekamu laiku kasācijas sūdzības sastādīšanai, tostarp, īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

Raksta autors pievienojas Satversmes tiesas viedoklim, piekrītot, ka tehniskas iespējas nodrošināt kasācijas sūdzības iesniegšanu noteiktajā termiņā patiešām pastāv. Pamatots ir Satversmes tiesas viedoklis, ka apsūdzētā dalība tiesvedības procesā, nodrošina viņa iespējas sekot līdzī tiesvedības gaitai, laikus sagatavoties tiesību izmantošanai kasācijas instancē. Līdz ar to raksta autoram ir grūti apstrīdēt Satversmes tiesas argumentus, kas norādīti 2020. gada 26. marta Satversmes tiesas sprieduma secinājumu daļās 11.2., 11.3., 11.4. punktos. Raksta autors pats nereti sastapies ar situācijām, kurās ir jāpaspēj iepazīties ar apjomīgiem lietas materiāliem, iepriekšējo instanču tiesu argumentāciju nolēmumos un sagatavot pamatotu kasācijas sūdzību. Kā jau minēts – tehniski tas ir iespējams. Taču, ievērojot ne tikai zināmus kvalitātes standartus, bet arī objektīvas prasības, kuras izvirza Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa specifika¹⁰, šāds uzdevums ir ārkārtīgi komplicēts. Kāpēc tas tā ir – gan nav šī raksta temats.

Līdz ar to raksta autors konstatē, ka šī Satversmes tiesas sprieduma kontekstā aktualizējas pavisam citas sistēmiskas Latvijas kriminālprocesa problēmas. Piemēram, viens no šādiem diskutējamiem jautājumiem

---

⁶ Meļņiks R. Intervija ar kādreizējo Satversmes tiesas priekšsēdētāju G. Kūtri. Tā vairs nav demokrātija, virzāties uz totalitārismu. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/ta-vairs-nav-demokratija-virzamies-uz-totalitarismu-14232146> [aplūkots 2020. gada 21. februārī].

⁷ «Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam»: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2020. gada 27. marts, Nr. 62, 4.–7. lpp.

⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 11. maijs, Nr. 74.

⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

¹⁰ Rusanovs E. Rietumeiropas vēsturiskās kriminālprocesa doktrīnas evolūcijas nekonsekvences un problēmas Latvijā. Grāmata: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva: Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Redkolēģijas priekšsēdētāja K. Strada-Rozenberga. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 389.–396.lpp.

varētu būt korelācija starp apstrīdēto termiņu un kasācijas sūdzības sastādīšanas minimālo kvalitāti valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības gadījumos, īpaši, ja tā piesaistīta tikai pēc apelācijas instances nolēmuma. Lai efektīvi īstenotu personas aizstāvību, nepietiek vien ar dokumentu izlasīšanu, tie ir jāizpēta, bieži vien nepieciešama faktu hronoloģijas visā kriminālprocesā sastādīšana, papildus pilnībā jāiepazīstas ar tiesas sēžu gaitu, visefektīvāk – stenografējot audioierakstus, kā arī jāveic daudzas citas laikietilpīgas darbības. Citiem vārdiem sakot, pastāv objektīvs tehnoloģisks cikls aizstāvības funkciju realizēšanā šajā procesa stadijā. Šādos gadījumos, ievērojot valsts apmaksāto advokāta palīdzības kasācijas sūdzības sastādīšanai apmēru (saskaņā ar Ministru Kabineta noteikto 100 EUR)¹¹, var būtiski tikt aizskartas tiesības uz taisnīgu tiesu un uz aizstāvību. Proti, grūti iedomāties kvalitatīvu juridisku palīdzību, ja objektīvi šādā situācijā kvalitatīva darba apjoms ir vismaz 100 darba stundas. Protams, prezumējot, ka personai ir attiecīgs finansiālais stāvoklis un viņa var atbilstoši Satversmes tiesas viedoklim piesaistīt vairākus advokātus pēc apelācijas tiesas sprieduma, īpaši sarežģītos procesos iespējams patiešām nebūtu problēmu sagatavot sūdzību noteiktajos termiņos. Tādējādi salīdzināmos apstākļos personai, kurai materiālais stāvoklis neļauj konkrētajā tiesiskajā situācijā piesaistīt vairākus advokātus, savukārt pašai nav pienācīgu zināšanu, jebkurā gadījumā var konstatēt tiesību uz taisnīgu tiesu aizskārumu.

Līdz ar to rodas iespaids, ka Satversmes tiesa, izskatot lietu, ir pētījusi un interesējusies tikai par jautājuma tehnisko aspektu. Kopumā šāda pieeja neizbrīna un parāda jau ierasto valsts attieksmi pret advokatūru kā piekto riteni justīcijas mehānismā, un tātad – pret taisnīgu tiesas procesu vispār. Netieši šo attieksmi valsts pauž arī šobrīd, piemēram, saistībā ar Covid-19 dīkstāves pabalstiem¹², kuri acīmredzami nav paredzēti advokātiem, savukārt nav dzirdēts, ka prokurori vai tiesneši nesaņemtu atalgojumu pilnā apmērā. Vai tas nozīmē, ka ar tiesu sistēmai piederīgām personām – advokātiem – neviens nerēķinās? Šajā gadījumā gan runa vairāk ir par principu, nevis to, ka visos gadījumos advokātiem ir nepieciešama palīdzība no valsts. Tādējādi raksta autora ieskatā no Satversmes tiesas sprieduma bija sagaidāms adekvāts aizstāvības institūta nozīmes novērtējums.

Tas var vienīgi vairot bažas par to, kāds būtu kriminālprocess Latvijā, cerams, vienīgi hipotētiskā situācijā, piemēram, ieviešot valstī izņēmuma stāvokli.

---

¹¹ Ministru Kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1493 «Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzinājumiem izdevumiem un to izmaksas kārtību». Latvijas Vēstnesis, 2009. gada 31. decembris, Nr. 206. 28.5. p.

¹² Raksta autora ieskatā uz šo «dīkstāves pabalstu» nevar pretendēt aktīvi praktizējoši advokāti, izņemot advokāti, kas līdz šim vienmēr ir deklarējuši ienākumus tikai minimālās mēneša darba algas ietvaros, iespējams slēpjot patiesos ienākumus. Tomēr raksta autors cer, ka tādu kolēģu advokātu starpā nav. Sk. 2020. gada 31. marta Ministru kabineta noteikumi Nr. 179. «Noteikumi par dīkstāves pabalstu pašnodarbinātām personām, kuras skārusi Covid-19 izplatību». Latvijas Vēstnesis, 2020. gada 2. aprīlis, Nr. 66B.

Nepārprotami izņēmuma stāvokļa ieviešana patiešām būtu elegants veids, kā ar vienu vēzienu, piemēram, atrisināt sasāpējušo procesa ilguma jautājumu un atbrīvoties no ievērojama daudzuma «liekēžiem» – advokātiem, kuri nepārtraukti traucē «bezkompromisa tiesiskumam» galīgi un neatgriezeniski triumfēt Latvijā.¹³ Raksta autors nešaubās, ka šādam redzējumam ir savi apoloģēti¹⁴ – agresīva un pat obskūra¹⁵ klaji populistiskas ievirzes ļaužu grupa. Cerams, ka šobrīd aktualizētie grozījumi Karatiesu likumā¹⁶ nav saistīti ar to.

Ja ārkārtējās situācijas dēļ ieviestie ierobežojumi tiktu vēl pagarināti, hipotētiski nav arī izslēdzams, ka kriminālprocesā varētu aktualizēties jautājums par būtisku rakstveida procesa elementu vairošanu. Raksta autora ieskatā, protams, pats par sevi tā nebūtu nekāda traģēdija un tiesiskuma bojāeja. Arī tiesas debates klasiskajā doktrīnā mutvārdos bija paredzētas zvērinātiem tiesas piesēdētājiem, nevis profesionālam tiesnesim¹⁷, kā tas ir šobrīd. Turklāt, atbilstoši pašreizējam kriminālprocesa modelim, rakstveidā iesniegtas tiesas debašu runas ir gana labs un arī efektīvs veids, kā strukturizēti un precīzi paust pozīciju lietā, vienlaicīgi skrupulozi analizējot faktiskos apstākļus un pierādījumus. Drīzāk tas ir jautājums par praktisko izpildījumu. Piemēram, ievērojot jau šobrīd ačgārno tendenci, faktiski piešķirot pirmstiesas kriminālprocesā (būtībā – rakstveida procesā) iegūtām liecībām absolūtu ticamību, kombinācijā ar risku, ka tiesa varētu kļūt par «otru prokuroru»¹⁸, kas tikai akceptē iepriekš izstrādāto

---

¹³ Ko nozīmēs topošās valdības deklarācijā ierakstītais bezkompromisa tiesiskums. Tieša runa. Latvijas Televīzijas 2019. gada 15. janvāra raidījums.

Pieejams: <https://replay.lsm.lv/lv/ieraksts/ltv/149213/tiesa-runa-ko-nozimes-toposas-valdibas-deklaracija-ierakstitals-bezkompromisa-tiesiskums> [aplūkots 2020. gada 2. februārī].

¹⁴ Apoloģēti [vācu Apologet < gr.] kādu uzskatu, mācības, kustības aizstāvji un slavinātāji. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. I. Andersone, I. Čerņevska, I. Kalniņa u.c. Rīga: Avots, 2005, 63. lpp.

¹⁵ Obskūra [lat. obscurus] – tumšs, neskaidrs; nesaprotams, nepazīstams; nemācīts. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. I. Andersone, I. Čerņevska, I. Kalniņa u.c. Rīga: Avots, 2005, 515. lpp.

¹⁶ Grozījumi Karatiesu likumā. Likumprojekts. Nr. 504/Lp13. Pieejams: [https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webAll?SearchView&Query=\(%5bTitle%5d=*karatiesu*\)&SearchMax=0&SearchOrder=4](https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webAll?SearchView&Query=(%5bTitle%5d=*karatiesu*)&SearchMax=0&SearchOrder=4) [aplūkots 2020. gada 6. aprīlī].

Karatiesu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 1. aprīlis, Nr. 52.

¹⁷ Уставъ Уголовнаго Судопроизводства (свод зак. т. XVI, ч. 1, изд. 1914 года). С позднѣйшими узаконеніями, законодательными мотивами, разъясненіями Правительствующаго Сената и циркулярами Министерства Юстиціи. Изданіе восьмое, исправленное и дополненное. Составленъ М. П. Шрамченко и В. П. Ширковымъ. Рига: Изданіе книгоиздательства и книжнаго магазина Давида Гликсмана, 1923, с. 784–785.

Фойницкій И. Я. Курсъ уголовного судопроизводства. Томъ II. Изд. третье, пересмотрѣнное и дополненное. Санктпетербургъ: Санатская Типографія, 1910, с. 427.–428ю

¹⁸ Müller I. Der Wert der «materiellen Wahrheit».

Pieejams: <http://media.de.indymedia.org/media/2007/09/194051.pdf> [aplūkots 2020. gada 23. februārī].

apsūdzības naratīvu¹⁹, tas, protams, rakstveida formātā situāciju ar tiesībām uz taisnīgu tiesu tikai pasliktinātu, nonākot uz klasiskā kontinentālās Eiropas inkvizīcijas procesa takas.

Tādējādi, atsevišķi skatot konstitucionālās sūdzības ietvaros pētāmo jautājumu normas, jāpiekrīt Satversmes tiesas argumentiem, taču kopumā konstatējama klusa piekrišana iekšpolitiskai loģikai – padarīt advokātus starp vienlīdzīgajiem mazāk vienlīdzīgus²⁰. Patiesībā kriminālprocesa normatīvajam regulējumam ir pavisam citas aktualitātes, proti, nepieciešami pavisam citi radikāli un būtiski grozījumi, veidojot visu kriminālprocesu «kā vienotu tiesisko regulējumu»²¹ atbilstoši mūsdienu starptautiskajiem kriminālprocesuālajiem standartiem.²²

Vērojot līdzšinējās tendences, jāšaubās, ka «bezkompromisa tiesiskuma» politiķi to vēlas, ņemot vērā vienīgi zināmai auditorijai izmantotu un adresētu manipulāciju:

«bezkompromisa tiesiskums [ir tur], kur neved sarunas ar noziedzniekiem, kur neved sarunas ar savu sirdsapziņu...[Tiesās] – bezkompromisa profesionālisms un neuzpērkamība»²³.

«Bezkompromisa neuzpērkamība» kā jābūtība tiesā, prokuratūrā, policijā, patiesībā – visā valsts pārvaldē, ir pašsaprotamība, par kuru aģitēt nav nepieciešams. Un strīds par to nav pastāvējis visā cilvēces vēsturē kopš pastāvējusi tiesa. Savukārt «bezkompromisa profesionālisms tiesā» kombinācijā ar «nesarunāšanos

¹⁹ Naratīvs (latīņu val. – narrativus – vēstījoss) – stāstījums, vēstījums. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. I. Andersone, I. Čerņevska, I. Kalniņa u. c. Rīga: Izdevniecība Avots, 2005, 496. lpp.

²⁰ Pārfrāzēts izteiciens «visi dzīvnieki ir vienlīdzīgi, bet daži dzīvnieki ir vienlīdzīgāki par citiem», kurš minēts Džordža Orvela (George Orwell, īstajā vārdā Ēriks Arturs Blērs (Eric Arthur Blair), 1903–1950) pret komunistu ideoloģiju vērstā satīrā «Dzīvnieku ferma», kas ir alegorija par Krievijas revolūciju un ir vēsta pret Staļina politiku. Sk. Orwel G. Animal farm. London: Penguin Books, 1951.

²¹ «Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam»: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2019-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2020. gada 27. marts, Nr. 62, 11. lpp.

²² Rusanovs E. Rietumeiropas vēsturiskās kriminālprocesa doktrīnas evolūcijas nekonsekvences un problēmas Latvijā. Grāmata: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva: Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Redkolēģijas priekšsēdētāja K. Strada-Rozenberga. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 389.–396.lpp.

²³ 2019. gada 15. janvāra Latvijas Televīzijas LTV1 raidījums «Tiesā runa»: Ko nozīmēs topošās valdības deklarācijā ierakstītais bezkompromisa tiesiskums. [00:01:52–00:03:58]. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/16.01.2019-tiesa-runa-ko-nozimes-toposas-valdibas-deklaracija-ierakstitais-id149213/> [aplūkots 2019. gada 11. novembrī].

Savādi, ka formulu «Una lex – una iustitia omnibus» («Viens likums – viena taisnība visiem») no šiem diskusijas dalībniekiem atcerējās vienīgi žurnāliste. Īsi, skaidri un precīzi. Līdz ar to, atklājot šo jau banālo patiesību, īstenībā diskusijai vajadzēja arī beigties, aiztaupot radošās moka, definējot, kas tad ir «bezkompromisa tiesiskums».

ar savu sirdsapziņu» jau izklausās pavisam nelāgi. Vai patiešām sirdsapziņa ir vienīgi himera²⁴, no kuras atbrīvotu un visu atbildību par to uzņemtos kāds «firerīņš»²⁵? Ar ko nebūtu vispār jārūnā? Ar tiesas spriedumu atzītiem par vainīgiem? Kā tehniski izskatītos tas, ka tiesā neved sarunas ar apsūdzētajiem un viņu advokātiem?

Drīzāk jācer, ka šī brīža ārkārtējā stāvoklī, neraugoties uz to, ka objektīvi nepastāv nekāda drošības krīze²⁶, nesekos tādi kriminālprocesa reformas piedāvājumi, kas varētu būtiski ietekmēt sabiedrību ar visām no tā izrietošajām sekām. Cerams, ka tad gan Satversmes tiesa iejauksies, savukārt šobrīd – tomēr paliek vilšanās.

---

²⁴ Himēra – ugunsspļāvējs nezvērs ar lauvas galvu; nepiepildāms fantāzijas auglis. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. I. Andersone, I. Čerņevska, I. Kalniņa u.c. Rīga: Avots, 2005, 284.lpp.

²⁵ Objektivitātes labad jānorāda, ka saskaņā ar zinātniskās literatūras avotiem šis vispār pazīstamais Ādolfam Hitleram (*Adolf Hitler*, 1889–1945) piedēvētais izteikums visdrīzāk gan ir vēstures viltojums.

²⁶ Ulmanis J. Juris Ulmanis: Veselības krīzi nedrīkst pārvērst par drošības krīzi. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/versijas/juris-ulmanis-veselibas-krizi-nedrikst-parverst-par-drosibas-krizi.d?id=52032829> [aplūkots 2020. gada 6. aprīlī].